

KARADENİZ 2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

KONGRE TAKVİMİ

Özetlerin gönderileceği son tarih: 13 Ağustos 2019
Tam metinlerin gönderileceği son tarih: 23 Ağustos 2019
Kongre kitabı yayın tarihi: 16 Eylül 2019

Ayrıntılı Bilgi İçin: www.karadenizkongresi.org

SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

EDİTÖRLER:

DR. GÜLTEKİN GÜRÇAY

KHORRAM MANAFİDİZAJI

SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

KARADENİZ ZİRVESİ 2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

23- 25 AĞUSTOS 2019
RİZE

EDİTÖRLER:

DR. GÜLTEKİN GÜRÇAY
KHORRAM MANAFİDİZAJI

UBAK YAYINEVİ®

(TC. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINEVİ RUHSAT NUMARASI : 2018/42945)
TÜRKİYE

anadolukongresi@gmail.com

www.ubak.org.tr

<https://www.anadolukongre.org/>

*Bu kitabın tüm hakları UBAK Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.*

UBAK Publications – 2019 ©

Yayın Tarihi : 17.09.2019

ISBN: 978-605-80597-6-4

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

KARADENİZ ZİRVESİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

23-25 AĞUSTOS 2019
RİZE

DÜZENLEYEN KURUMLAR

UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi
Derneği

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Kongre Başkanı: Prof. Dr. İskender Askeroğlu
Düzenleme Kurulu Başkanı: Dr. Gültekin Gürçay
Düzenleme Kurulu Üyesi: Dr. Nadire Kantarcıoğlu
Düzenleme Kurulu Üyesi: Use Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Euroasia Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Use Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Ubak Uluslararası Bilimler Akademisi Yayınevi Editörlüğü
Genel Koordinatör: Amaneh Manafidizaji

YABANCI KONUŞMACILAR

М.Ә. Смагулов (Kazakistan Zhetysu State University)- Kazakistan
Турсунжон Каримова, Равшан Усанов (Hujand Davlat Üniversitesi)- Tacikistan
Еремеев Александр (Rusya Tomsk Devlet Üniversitesi)- Rusya
M.Sc.Salar Salem (Lecturer At University Of Duhok)-Irak
Amaneh Manafidizaji (Tebriz İslam Sanatlari Üniversitesi) - İran
Khorram Manafidizaji (Tebriz İslam Sanatlari Üniversitesi) – İran
Хатира Новруз Гызы Халафли (Азербайджанский Медицинский Университет) Azerbaycan
Гюнель Малик Гызы Гасымова (Азербайджанский Медицинский Университет) Azerbaycan
Prof. Dr. Hacer Huseynova (Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi) Azerbaycan
Felsefe Doktoru Hasanağa Ramazanlı (T.F.dok Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi) Azerbaycan
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov (Ufa State Petroleum Technological University) Rusya

KONGRE DİLLERİ

TÜRKÇE (Tüm Lehçeleri) - İNGİLİZCE - RUSÇA - FARŞÇA - ÇİNCE - ARAPÇA

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov

Ufa State Petroleum Technological
University

Dr. Baurcan BOTAKARAEV

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Lale Sariye AKAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa BAYRAM

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu Semir AKEL

Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer DALMAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Nürettin AKÇAKALE

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Nermin DEMİRKOL

Kocaeli Üniversitesi

Dr. Yelderem AKHOUNDNEJAD

Şırnak Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

Mardin Artuklu Üniversitesi

Dr. Fatih BAL

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel DUMAN

Bingöl Üniversitesi

Prof. Dr. Esin BASIM

Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğretim Görevlisi Filiz

ERYILMAZ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin BASIM

Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ

Uludağ Üniversitesi

Dr. Ahmad Sharif Fakher

Ürdün Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Abbas Ghaffari

Tebriz Üniversitesi

Prof. Dr. Ariz Avaz GOZALOV

Moskova Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA

Bakü Avrasya Üniversitesi

Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA

Özbekistan Bilimler Akademisi

Doç. Dr. Tüba KARAHİSAR

Fenerbahçe Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KAYA

Dicle Üniversitesi

Doç. Bülent KURTİŞOĞLU

İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Mahmut MODANLI

Harran Üniversitesi

Dr. Gültekin GÜRÇAY

Doç. Dr. Yaprak I. OZDEMIR

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ

Munzur Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel SİLİCİ

Erciyes Üniversitesi

Dr. Mustafa TAŞCANOV

Harran Üniversitesi

Dr. Abdalnaim TEMUR

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Yıldırım İsmail TOSUN

Şırnak Üniversitesi

Dr. Mehmet Settar ÜNAL

Şırnak Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ

Urumiye Üniversitesi

Doç. Dr. Binnur MERİÇLİ YAPICI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

İÇİNDEKİLER
KONGRE KÜNYESİ
BİLİM VE DANIŞMA KURULU
KONGRE PROGRAMI
İÇİNDEKİLER
SÖZLÜ SUNULMUŞ BİLDİRİ ÖZET METİNLERİ
Ulvi SANDALCI
OBEZİTE İLE MÜCADELEDE MALİ CEZALAR: JAPONYA ÖRNEĞİ

1

İnci SANDALCI
OBEZİTE VERGİSİNİN ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN ÜLKELER ÖZELİNDE BİR İNCELEME

14

Püstehanım BALAYEVA
*EĞİTİM KURUMLARINA PEDAGOJİK KADROLARIN İŞE ALIMI YÖNLERİ
MEKANİZMALARININ İYİLEŞTİRİLMESİ*

31

Fahreddin YUSİFOV
*EDEBİYAT ÖĞRETMENİ HAZIRLIĞINDA GENEL YETERLİLİKLERDEN
YARARLANMA İMKANLARI*

37

Kemale GULİYEVA
ÖĞRETMENİN PEDAGOJİK YETENEKLERİ

43

Fatma KIRAN & Mustafa ŞAHİN
*ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER ARAŞTIRMA ÖZ-YETERLİLİKLERİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ*

48

Melike ÇAKAN UZUNKAVAK & Gülnihal GÜL
*2017/2018 VE 2018/2019 YILLARI 9.SINIF MÜZİK DERSİ MÜFREDAT
PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

59

Yasemin BAKİ
*TÜRKÇE DERSİ ORTAOKUL KİTAPLARINDAKİ ZEKÂ OYUNLARINA İLİŞKİN BİR
DEĞERLENDİRME*

66

Şefa MURADOVA
KUR'AN AYETLERİNİN İMADEDDİN NESİMİ ŞİİRLERİNE YANSIMASI

82

Yegane KAHRAMANOVA
"KİTAB-I DEDE GORGUD" GERÇEKLERİ İLE İLGİLİ YENİ OLGULAR

87

Günel ORUCOVA
*DOĞU ANADOLU İLK ANADİLLİ EDEBİYATIMIZIN KAYNAĞI OLARAK VEYA YUNUS
EMRE VE HATAİ'NİN ORTAK ŞİR DİLİ*

92

Gülçöhre ALIYEVA
*E. DEMİRÇİZADE "KİTAB-I - DEDE KORKUT" DESTANLARININ DİLİ" ÇALIŞMALARI
ÜZERİNE*

99

Sevinc RƏSULOVA
*AZƏRBAYCAN MAARİFÇİ-REALİST UŞAQ POEZİYASINDA VƏTƏNPƏRVƏRLİK
MOTİVLƏRİ*

104

Gönül ABDULLAYEVA
KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE AZERBAJYAN DİLİNDE KULLANILAN NEOLOGİZMLER

113

Gönül SAMEDOVA
*AZERBAJYAN DİLİNİN KUZEY AĞIZLARINDA İŞLENEN ÜNSÜZLER VE ONLARDA
KIPÇAK DİL BELİRTİLERİNİN ÖZELLİKLERİ*

121

Melahat BABAYEVA
CEYHUN HACİBEYLİ VE FOLKLOR

129

Arzu KERİMOVA
DİSKÖR NEDİR?

135

Betül KAVUT	139
<i>MUSTAFA KUTLU'NUN ESERLERİNDE EĞİTİM</i>	
Belgin PARLAKYILDIZ & Semih UÇAR	153
<i>ÇOCUK GELİŞİMİ ÖN LİSANS PROGRAMINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN OKUL ÖNCESİ DÖNEMİNDE KAYNAŞTIRMAYA YÖNELİK TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ</i>	
Özlem İnci PARLAK & Sevgi ATLIHAN	165
<i>9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÜÇGENLERDEKİ TEMEL KAVRAMLARA İLİŞKİN KAVRAM YANILGILARININ İNCELENMESİ</i>	
Feray KILIÇ	172
<i>ÖMER SEYFETTİN'İN ROMANINDA VE HİKAYELERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ</i>	
Şefika TOPALAK & Tarkan YAZICI	179
<i>İLKOKUL MÜZİK DERS KİTAPLARINDA YER ALAN BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR TEMALİ ŞARKILAR ÜZERİNE BİR İNCELEME (MEB YAYINLARI ÖRNEĞİ)</i>	
Şefika TOPALAK & Tarkan YAZICI	188
<i>MARMARA BÖLGESİ TÜRKÜLERİNDE KADIN AĞIZLI SÖYLEMLER</i>	
Asiye SIRTAKAYA & Şebnem ERTAŞ	199
<i>İNFORMAL EĞİTİM ALANI OLARAK BİLİM MERKEZLERİNİN İÇ MEKAN KURGUSU</i>	
Asiye SIRTAKAYA & Şebnem ERTAŞ	217
<i>KONYA BİLİM MERKEZİ "BİLİMİN SULTANLARI" SERGİLEME BİRİMLERİNİN İNCELENMESİ</i>	
Ali ALGÜL	231
<i>POPÜLER ROMAN VE CUMHURİYET EDEBİYATINDA POPÜLER ROMAN YAZARLARI</i>	
Fatih DEMİR	245
<i>NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "O VE BEN" İLE LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY'UN "İTİRAFLARIM" ADLI HATIRATLARINDA KARŞILAŞTIRMALI "DİN ALGISI VE ANLAM ARAYIŞLARI"</i>	
Fatih DEMİR	251
<i>ORHAN ASENA'NIN "TOHUM VE TOPRAK" PİYESİNİN ŞAHİS KADROSU ÜZERİNE BİR İNCELEME</i>	
Sevgi DAL	257
<i>KİTÂB-I ATALAR'DA YER ALAN "AT" KONULU ATASÖZLERİ</i>	
Mustafa KUNDAKCI	267
<i>KIRGIZLARDA 'KEREZ' (VASİYET) IRLARI SÖYLEME GELENEĞİ VE ARSTANBEK'İN 'KEREZ' ŞİİRİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME</i>	
Elif Şebnem DEMİRCİ	275
<i>TRABZON YÖRESİ EL SANATLARINDAN BİR DOKUMA TÜRÜ 'DIRMAÇ'</i>	
Nazmiye AYDIN	283
<i>TRABZON'DA KENDİR YETİŞTİRİCİLİĞİ VE SEÇKİN ERDEMLİ SANDIĞINDAKİ KETAN DOKUMALAR</i>	
Nazmiye AYDIN	303
<i>KIZILAĞAÇ KABUĞUNUN BOYARMADDE KAYNAĞI OLARAK KULLANILDIĞI EKOLOJİK TASARIM GİYSİ</i>	
ESRA ÇAM	314
<i>SOSYAL MEDYA VE KÜLTÜREL KİMLİK İLİŞKİSİ ÖRNEĞİ: "BİZİM TEMEL VE UŞAKLAR"</i>	
Esra ÖZKAN PİR	326
<i>PAZARLAMADA REKABET STRATEJİLERİ VE YÖNLENDİREN GÜÇLER</i>	
Esra ÖZKAN PİR	334
<i>SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AÇISINDAN ETİK PAZARLAMANIN ÖNEMİ</i>	
Fatih Mehmet FETTAHLIOĞLU & Umut ÇAKMAK	343

<i>YENİ EKONOMİ VE GİRİŞİMCİLİK: GİRİŞİM SERMAYESİ HİZMETLERİ VE GİRİŞİMCİLERİN FİNANSMAN SORUNU</i>	
Ferdi AKBAŞ & Cemal SEVİNDİ & Şule DEMİR	364
<i>MANİSA İLİNDE ARICILIK</i>	
Ferdi AKBAŞ & Cemal SEVİNDİ & Şule DEMİR	375
<i>GÖRDES İLÇESİ'NDE TARIMSAL FAALİYETLER</i>	
M. Hanefi CALP & Ahmet DOĞAN	387
<i>İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM</i>	
Ahmet DOĞAN & M. Hanefi CALP	401
<i>BORSA İSTANBUL'DA İŞLEM GÖREN BİLİŞİM SEKTÖRÜ ŞİRKETLERİNİN PERFORMANS ÖLÇÜMÜ</i>	
Ceyda YERDELEN KAYGIN	414
<i>BORSA İSTANBUL ULUSAL TÜM ENDEKSİNDE İŞLEM GÖREN ŞİRKETLERİN RİSKLERİNİN VE GETİRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI</i>	
Yusuf YALÇIN İLERİ	426
<i>ACCESSING ENTERPRISE INFORMATION RESOURCES IN ORGANIZATIONS</i>	
Tuncer YILMAZ	430
<i>ULUSAL TÜM ENDEKSTE YER ALAN BÜYÜK VE KÜÇÜK ŞİRKETLERİN FİNANSAL DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI</i>	
Tuncer YILMAZ & Savaş DURMUŞ	442
<i>2008 KRİZİNİN FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİ ORANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ</i>	
Bilal GEREKAN & Mehmet USTA	455
<i>BAYİLİK İŞLEMLERİNİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GÖRE MUHAŞEBELEŞTİRİLMESİ: İÇECEK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ</i>	
Resul YAVUZ	469
<i>20 EKİM 1921 TARİHLİ ANKARA ANTLAŞMASI'NIN MÜTTEFİKLER (İNGİLİZ VE FRANSTZ HÜKÜMETLERİ) ARASINDA SEBEP OLDUĞU ANLAŞMAZLIKLAR</i>	
İhsan POLAT & Ali Şükrü ÇETİNKAYA	484
<i>AİLE İŞLETMELERİNDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN ORTAKLIĞIN GELECEĞİNE ETKİSİ</i>	
İhsan POLAT & Aykut BEDÜK	491
<i>ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE TEKNO-KENTLERDEKİ İŞ KULUÇKALARININ (INCUBATOR) ETKİSİ VE START-UP'LARA YANSIMASI</i>	
Eyüp KURT	495
<i>SİYERİN EŞSİZ KAYNAĞI KUR'AN</i>	
Eyüp KURT	503
<i>KUR'ANIN SİYERE KAYNAKLIĞI ÜZERİNE</i>	
Nazile ABDULLAZADE	511
<i>AZERBAYCAN HALKININ ULUSAL LİDERİ HAYDAR ALİYEV'İN MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE HİZMETLERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELERİ</i>	
Lokman CERRAH & Seda CAN & Yonca GÜLMEZ	515
<i>DOĞU KARADENİZ'DE ÇALIŞAN KADININ SOSYO EKONOMİK DURUMU</i>	
Sanem Küçükkömürler	525
<i>TÜRKİYE'DE BELİRSİZLİK ALGISI</i>	
Faruk KARACA	528
<i>KUR'AN'DA TEFEKKÜRE ENGEL DURUMLAR</i>	
Hikmet AKYOL & Kübra KARAKUŞ & Harun CAN & Melahat BATU AĞIRKAYA	533
<i>TÜRKİYE'DE ENDÜSTRİYEL GELİŞİM, İŞSİZLİK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ</i>	
Hikmet AKYOL & Zeliha TEKİN & Fevziye GÜRLAŞ & Kübra KARAKUŞ	542
<i>TÜRKİYE'DE GÖÇ VE TURİZM İLİŞKİSİNİN HETEROJENLİĞİNİN İNCELENMESİ</i>	

Tülay İLHAN NAS & Fevziye GURLAŞ	
<i>SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA PERMAKÜLTÜR DİSİPLİNİN UYGULANDIĞI EKOLOJİK KÖY VE ÇİFTLİKLERİNE YÖNELİK BİR PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ: PASTORAL VADİ ÖRNEĞİ</i>	549
Melike KURTARAN ÇELİK & Ahmet KURTARAN & Fegan MUTLU	
<i>FİNANSAL OKURYAZARLIK: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI</i>	561
Melike KURTARAN ÇELİK & Ahmet KURTARAN & Fegan MUTLU	
<i>TURİZM SEKTÖRÜNDE ÜRÜN GELİŞTİRME: SAVAT İŞÇİLİĞİ</i>	573
Fatma YILMAZ	
<i>ÖRGÜTSEL ÇEKİCİLİK: GENEL ÇERÇEVE VE KRİTİK ETKİLERİ</i>	582
Fatma YILMAZ	
<i>KARİYER ÇAPALARININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ</i>	589
Ayşe BİLGİNER KUCUR	
<i>GÖSTERİ TOPLUMU VE ANNELİĞİN SEYİRLEŞMESİ: INSTAGRAM'DA FENOMEN ANNELER</i>	606
Sibel AK & Bahar YALIN	
<i>TOPLUMSAL İLETİŞİM VE TABULAR: NATIONAL GEOGRAPHIC KANALI "TABOO" PROGRAMI İNCELEMESİ</i>	616
Bahar YALIN & Sibel AK	
<i>TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ REKLAM İNCELEMELERİ</i>	627
Alparslan OKUMUŞ & Mustafa ŞAHİN	
<i>BOŞANMIŞ KADINLARIN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE BAKIŞININ İNCELENMESİ</i>	639
Sevda DEMİR	
<i>ALGILANAN YÖNETİCİ DESTEĞİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ÜZERİNE ETKİSİ: ÇALIŞANLAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA</i>	652
Mahmizer MEHTİBEYOVA	
<i>HACI ZEYNEL ABIDİN MARAĞAYI'NIN "İBRAHİM BEYİN SEYAHATNAMESİ" ESERİ ÜZERİNE</i>	664
Şahaliyeva Matanat Kurban	
<i>TEBRİZLİ FİLOZOF ŞAİR MEHEMMED HİDECİNİN KELMEYE DOĞAL BAKIŞI</i>	669
Göyərçin MUSTAFAYEVA	
<i>AZERBEYCAN ŞİİRİNDE İSTİKLAL FIKRI</i>	674
Aytən HEYBƏTOVA	
<i>PAŞA QƏLBİNUR YARADICILIĞINDA TANRI SEVGİSİ</i>	680
Günəl MEMMEDOVA	
<i>EĞİTİMDE KELEBEK ETKİSİ</i>	683
Hacer HÜSEYNOVA	
<i>AZERBAYCAN VE TÜRK DİLLERİNDE BAZI KELİMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI</i>	688
Terane NAĞIYEVA	
<i>AZERBAYCAN VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE BASİT CÜMLEYİ GENİŞLETEN ARAÇLAR</i>	692
Elvan CAFAROV	
<i>BATI AZERBAYCAN VE DOĞU ANADOLU AĞIZLARINDA SES EVEZLENMELERİ</i>	698
Fatma YILDIRMIŞ	
<i>TRABZON YÖRESİ EL SANATLARINDA MESLEK FOLKLORU</i>	708
Fatma YILDIRMIŞ	
<i>"BOŞ BEŞİK" VE "KUMA" FİLMLERİNDE ÇOCUKSUZLUK TEMİ</i>	719
İhsan Cemil DEMİR & Neslihan KARAKUŞ BÜYÜKBEN	726

<i>"6728 SAYILI KANUNLA GELEN BİR DEĞİŞİKLİK: MUHTASAR VE PRİM HİZMET BEYANNAMESİ</i>	
İhsan Cemil DEMİR & Senem KOÇ	
<i>PLASTİK POŞET KULLANIMINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER; AB VE TÜRKİYE UYGULAMALARI</i>	734
Halit Ziya PAKİŞ	
<i>ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÖZ-DÜZENLEME BECERİLERİ, ÖZ-YETERLİK ALGILARI VE OKUL BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER ÖRÜNTÜSÜ</i>	741
Reşid Vekil CABBAROV & Müşviq Hüseyin MUSTAFAYEV	
<i>TEKNİK VE SOSYAL FAKÜLTELERİN ÖĞRENCİLERİNDE KENDİNİ GELİŞTİRME YÖNLERİ</i>	753

KUR'ANIN SİYERE KAYNAKLIĞI ÜZERİNE

Dr. Öğrt. Üyesi Eyüp KURT
Afyon Kocatepe Üniversitesi

I. Siyer'in Kelime ve Terim Anlamı

Siyer sözlükte “davranış, hal, hayat tarzı, gidişat, bir kimsenin ahlakı, hayat hikâyesi, tedbir, tabiat, seyahat etmek, idare” gibi anlamlara gelen “siret” kelimesinin çoğuludur. Terim olarak siyer ise, “Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (SAV) 63 yıllık hayatını ve peygamberlik mücadelesini bütün yönleriyle ele alan ilim dalı ve bu alanda yazılan eserler”e denir¹.

II. Bir Siyer Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim Allah tarafından gönderilmiş İslam Dini'nin kutsal kitabıdır. Muhatap kitlesi bütün insanlık olup insanlara buldukları durumun avantaj veya dezavantajlarını anlatarak, olması gereken istikameti kazandırmayı hedefler. Bir tarih kitabı olmadığından tarihi malzemeyi, hedef kitleye vermek istediği mesajın bir aracı olarak kullanır. Sözelimi Hz. Ayşe'ye atılan iftira ile ilgili olarak hadisenin zamanı, sebebi, sonucu ve yeri gibi tarihi malzemede aranan nitelikler üzerinde hiç durmadan hatta kendisine iftira atılan mü'minlerin annesinden hiç söz etmeden konuyu anlatır. Çünkü ilahi hitap öncelikle ilk muhatap kitleye daha sonra da gelecek nesillere dir. Hatta ayette “*şer gibi gözüken hayır*”² şeklinde bir ifade de söz konusudur. İlk muhatap kitle için hadisenin yeniden anlatılması lüzumsuz tekrar olacağından, sonraki nesiller için de olayın ayrıntıları değil de bu vesileyle verilecek mesaj önemli olduğundan, ayetler vakıaların ayrıntıları üzerinde durmaz.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber döneminden günümüze ulaşan, en sağlam metin olması nedeniyle, İslâm tarihinin ilk dönemi için en güvenilir kaynak özelliği taşımaktadır. Kur'ân dışında kalan kaynaklar, bazı sahabiler tarafından risale şeklinde kaleme alınmışlarsa da genel olarak uzun bir süre sözlü olarak nakledildikten sonra yazılmıştır. Kaynaklarımızda Câhiliye dönemi hakkında önemli metinler mevcuttur; ancak bunları Kur'ân'ı dışarıda tutarak okuduğumuzda Arap tarihini doğru bir şekilde tasvir etmek zordur. Öte yandan Araplar hakkındaki bilgilerin kurgulanışında Kur'ân metninin bir araç olarak kullanıldığını da unutmamak gerekir. Çünkü bazı ayetler için nüzül sebeplerinin gösterilmesine ihtiyaç duyulmasının ya da Kur'an'daki kimi tasvirlerin genelleştirilmesinin Câhiliye'nin anlaşılmasına olumsuz etkileri olmuştur³.

Elimizdeki Kur'ân metninin tanziminde nüzül sırasının gözetilmemesi, onu kaynak olarak kullananların karşılaştığı önemli problemlerden biridir; Kur'ân'dan tarihin zâhiri seyri hakkında hemen hiçbir şey öğrenilemez.” Hz. Muhammed'in adı bile sadece beş yerde, Hz. İbrâhim'in adı ise 69 defa geçmektedir. O halde Kur'ân'ı tarih kaynağı olarak kullanırken kendi özel yapısını göz ardı etmemek gerekir. Onu nüzül sırasına göre okumak, bazı tespitlerde

¹ Mustafa Fayda, “Siyer ve Meğâzî,” *DİA* 37 (2009): 324–26. 324.,

² Nur 24/9.

³ Adnan Demircan, *Siyer* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 56.

bulunmamıza imkân verebilir. Aksi takdirde gelişmeleri izleyebilmek ve olguyla vahiy arasında bağlantı kurmak daha da zorlaşır⁴.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kur'ân, nüzûl dönemi Arap tarihini inceleyen bir araştırmacı için ihmâl edilmemesi gereken bir kaynaktır; ancak Kur'ân'ı tarih kaynağı olarak kullanırken vahyin bağlamını ve nüzûl ortamını dikkate almamız gerekir. Onu diğer kaynaklarla birlikte, fakat Kur'ân'ı merkeze alan bir yöntemle okuduğumuzda bazı önemli tespitlerde bulunmamız mümkündür. Aksi halde Kur'an-ı Kerim'deki verilerden doğru sonuçlara varmamız mümkün olmaz.

Siyer ve Kur'an-ı Kerim kavramları hakkında bu kısa malumattan sonra Kur'an metninin siyer ilmine kaynaklığı hususunda önce "Cahiliye Dönemi" sonra "Risaletin Mekke Dönemi" ve daha sonra da "Risaletin Medine Dönemi" başlıkları altında konuyu izah etmeye çalışalım.

A. Cahiliye Dönemi

İslami dönemde ortaya çıkmış bir terim olan cahiliye, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslami süreçtekinden ayırt etmek için kullanılmıştır. Bu sebeple genellikle Arapların İslam'dan önceki dönemine "Cahiliye" veya "Cahiliye çağı"⁵ denilir.

Bu dönemle ilgili bariz nitelikler; putperestlik⁶, putlar⁷, fal okları⁸, Fil ordusu⁹ dehriyyun¹⁰, cin¹¹, melek, şeytan inancı, sihir¹², şirk¹³ ölümden sonraki hayatın olup olmadığı¹⁴, Hicaz bölgesinde yaşayan insanların ekonomik¹⁵ ve sosyal yapısı, kutsal sayılan Kabe¹⁶, Safa¹⁷, Merve¹⁸, hac ibadeti¹⁹ vs. özelliklerdir.

Cahiliye özelliği olarak yerilen ve yasaklanan adetlerden biri de "kız çocuklarını diri diri gömme" alışkanlığıdır. Bu adet Kuzey Araplarından sadece Temim gibi bazı kabileler tarafından çok yaygın olmamakla beraber yaşatılan adetlerden biridir. Ancak âdetin kendisi ve

⁴ Demircan, *Siyer*, 56.

⁵ Mustafa Fayda, "Cahiliyye," *DİA* 7 (1954): 17-19, 19.

⁶ İbrahim 14/35-36; Hac 22/11, 12, 13, 62, 71, 73, 31, 62; Zümer 39/38, 43; Nisa 4/116-120; Maide 5/76; Enam 6/71; Araf 7/189-198; Yunus 10/18, 34-36,66; Hud 11/100-101, 109; Yusuf 12/39-40; Ra'd 13/14, 16, 33; Nahl 16/17,20, 21, 72, 73, 74, 75, 76; İsrâ 17/56, 57, 67; Kehf 18/52; Meryem 19/41-42,81,82; Taha 20/87, 88, 89, 97; Enbiya 21/61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 98, 99, 100; Furkan 25/3, 55, Şuara 26/7, 69, 70, 71,72, 73, 91;Kasas 28/64; Ankebut 29/17; Rum 30/12, 13, 28, 40; Lokman 31/10, 11, 29, 30; Sebe 34/22; Fatır 35/13, 14, 40; Yasin 36/23, 74, 75; Saffat 37/91, 92, 93, 94, 95, 96, 123, 124, 125; Mü'min 40/20, 41, 42, 43; Fussilet 41/21, 47, 48; Zuhruf 43/86; Ahkaf 46/4, 5, 6, 28; Necm 53/19, 21, 22, 23.

⁷ Maide/5/3, 90; Necm 53/19, Nuh 71/23.

⁸ Maide/5/3, 90

⁹ Fil 105/1-5.

¹⁰ Casiye 45/24.

¹¹ Cin 72/1, 10, 11, 12...; En'am 6/100; İsrâ 17/88, 41; Fussilet 41/29; Ahkaf 46/18, 29.

¹² Bakara 2/10.

¹³ Nahl 16/51, 73; İsrâ 17/22,39, 40; Rum 30/13; Mümin 40/66; Şura 42/6.

¹⁴ Yasin 36/78.

¹⁵ Kureyş 1-2.

¹⁶ Bakara 2/125, 127;Ali İmran 3/96, 97; Maide 5/97; Tevbe 9/19; İbrahim 14/37; Hac 22/33.

¹⁷ Bakara 2/ 158.

¹⁸ Bakara 2/ 158.

¹⁹ Bakara 2/198

uygulanış şeklinin vahşice ve gaddarca oluşundan dolayı olsa gerek, son derece yaygın cahili âdeti olarak zihinlerdeki yerini almıştır²⁰.

Konuyla ilgili en ayrıntılı bilgi Nahl Suresi 58 ve 59. ayetlerde yer almaktadır. Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. Verilen müjdenin (kendisine göre) kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar! Nahl : 58-59. (Diğer ayetler: İsrâ, 31; Tekvir, 8-9; En'am 137-140-151; Mumtehinâ 12; Zuhruf 17)

B. Risaletin Mekke Dönemi

Hz. Peygamber (SAV)'in 610'da başlayan risalet görevi, Medine'ye hicret ettiği 622 yılına kadar Mekke şehrinde devam eder. Bu süreçte üç yıl gizli ve yaklaşık on yıl da açıktan/alenî olarak tebliğ vazifesini yerine getirir. Bu süreçte vahyin gelişi²¹, fetret-i vahiy²², Allah Resulü'nün vahyi muhafaza gayreti ve konuyla ilgili gelen yönlendirme²³, tebliğ görevi ve Peygamberlik²⁴, Kureyş kabilesi²⁵, müşriklerin muhtelif şekillerde gösterdikleri tepkiler, bu tepkilerin Hz. Peygamber üzerindeki etkileri²⁶, ataların dalaletini izhar eden ayetler²⁷ münazara-münakaşa, alay iftira²⁸; asabiyet, pozisyonlarını muhafaza kaygısı²⁹, kin³⁰, kibir³¹, kıskançlık, geleneklere bağlılık³², peygamberlikle ilgili yanlış yargılar gibi müşriklerin muhalefet sebepleri; müşriklerin gösterdikleri tepkilere karşı Müslümanların sergiledikleri karşı tepki ise; pasif direniş, Habeşistan³³ ve Medine'ye hicret³⁴ şeklinde tezahür edecektir.

C. Risaletin Medine Dönemi

Hz. Peygamber'in hayatında Medine dönemi, ilahi mesaj ile gönderilen umdeler doğrultusunda mevcut toplumun nasıl ta'dil edileceğini gösteren bir süreç olması hasebiyle oldukça önemlidir. Bu ta'dilatın mekanı Medine şehri olup, merkezinde de Mescid-i Nebi yer alır. Aslında bunun da merkezinde ilahi mesajın ete kemiğe bürünmüş hali denilebilecek Allah Resulü ve O'nun kamuya mal olmuş³⁵ olan Ehli Beyti yer almaktadır. Muhacir ve Ensar'ın nüvesini oluşturduğu bu toplum, aynı mekânı paylaştıkları Yahudilerle birlikte şehir devleti mesabesinde bir siyasi yapı oluşturmuşlardır.

Hz. Peygamber'in önderliğinde oluşturulan bu toplum, bir taraftan birlikte yaşadıkları Yahudi ve münafıklarla bir taraftan da Mekke'de kendilerine can güvenliği imkanı vermeyen

²⁰ Fayda, "Cahiliyye."

²¹ Alak 96/1-5.

²² Duha 93/1-11.

²³ Kıyamet 75/16-19; Hicr 15/9.

²⁴ Kehf 18/110; Fussilet 41/6

²⁵ Kureyş 1-2.

²⁶ Kehf 6; Hicr 97-99; Yasin 76; Yunus 65; Neml 70; Fatır 8; Şuara 1-6.

²⁷ Sâffât 69, 70, 71; Fâtır 42, 43; Zuhruf 23, 24

²⁸ Zuhruf 30, 31; Sâd 8; En'am 50; A'râf 188; İsrâ 90, 91, 92, 93,

²⁹ Kasas 57.

³⁰ Sâd /8.

³¹ Fâtır /42, 43; Zuhruf /31.

³² Sebe' 43; Lokmân 21; Bakara 2/170; Zuhruf 22; Mâide 104.

³³ Nahl 41-42; Zümer 10.

³⁴ Enfal 30.

³⁵ Ahzap 33/6; Hucurat 49/1-4; Nur 24/11-22; Ahzab 33/57-58.

müşriklerle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bunların hepsine karşı başarılı bir trend izleyen Müslümanlar, hem sözünü ettiğimiz kitlelere karşı elde ettikleri zaferlerle hem de Yarımada'nın bir çok noktalarından ihtida eden yeni Müslümanlarla giderek büyüyen siyasi bir güç olmaya doğru emin adımlarla ilerlemişlerdir.

Bu gidişat dönemin iki süper gücünün de dikkatinden kaçmamış, onların değişik önlemler almalarına neden olmuştur. Mute ve Tebuk seferleriyle başlayan Müslüman Bizans ilişkileri, sonraki dönemlerde de hasmane tarzda devam edecektir. Öte yandan Allah Resulü'nün gönderdiği diplomatik bir mektubun parçalanmasıyla başlayan gergin Sasani ilişkileri de, yine aynı minvalde gelişecektir.

Medine'ye hicretten sadece sekiz yıl sonra Müslümanlar Hicaz bölgesinin en önemli şehri olan Mekke'yi kan dökmeden fethetmeyi başaracaklardır. Bu şehrin düşmesi, yıllardır Mekke-Medine arasındaki güç ilişkilerini takip eden civar kabilelerin Müslümanlar lehine tavır almalarına neden olacaktır. Bu gidişat, söz konusu toplulukların Hz. Peygamber'in gönderdiği davet mektuplarına müspet yönde cevap vermeleriyle neticelenecektir. Bundan dolayı fetihten sadece iki yıl sonra Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde takriben Yarımada'nın tamamı Medine devletine siyasi olarak bağlanmış olacaktır.

Bu girişten sonra konuyu biraz daha detaylandıralım:

1. Peygamberimizin Özel Hayatı

Allah Resulü (SAV) bir peygamber olmasının yanında aynı zamanda diğer insanlar gibi bir insandı da. Bunun için onun da ailesi, eşleri, çocukları gibi sair insanların şahsi hayatına benzer bir özel hayatı da vardı.

Kehf suresinin son ayetine göre Allah Resulü, peygamberlik görevinin haricinde bizim gibi bir insandı³⁶. Ümmühâtü'l-Mü'minîn olarak Yüce Yaratıcı tarafından adlandırılan zevceleri; bir taraftan O'nun eşleri olarak özel hayatının konusu olmakla birlikte, aynı zamanda müminlerin anneleri olmaları yönünden kamuyu da ilgilendirirdi. Bu yüzdendir ki konuyla ilgili ayette³⁷ "O'nun eşleri mü'minlerin anneleridir" denilmektedir.

Kur'an-ı Kerim bu konuyla ilgili evliliklerinden³⁸, eşleriyle ilgili sorunlara³⁹, evine gelen misafirlerin nasıl bir tavır ve davranış içinde olmaları gerektiğinden⁴⁰, sahabelerin onunla iletişimine⁴¹ varıncaya kadar birçok konuda düzenlemeler getirmiştir.

Hz. Peygamber'in özel hayatından bir adım dış halkaya geçtiğimizde Mescid'in merkeze alınmasından sonra oluşan toplumun farklı kesimleriyle karşılaşıyoruz. Kur'an-ı Kerim'de Sahabe-i Kiram diye adlandırılan ve Cahiliye özelliklerini İslami değerler ışığında üzerinden atan Hz. Peygamber'in arkadaşlarını muhtelif yönlerden öven veya yeren bir kısım ayetler ile karşılaşıyoruz.

Allah Resulü (SAV)'nün Medineli Evs ve Hazreç kabilelerinin önde gelenleriyle kurduğu ilişki, sonunda Müslümanları kendi şehirlerine davet etmeleriyle sonuçlanır. Bunun üzerine Müslümanlar peyderpey Medine şehrine göç etmeye başlarlar. Kuralları ana hatlarıyla önceden

³⁶ Kehf 18/110.

³⁷ Ahzap 33/6.

³⁸ Ahzap 33/28- 34, 50, 51, 52; Ahzap 33/28-34;

³⁹ Nur 24/11-22; Ahzap 33/57-58; Tahrim 66/1-4.

⁴⁰ Hucurat 49/1-4; Ahzap 33/6.

⁴¹ Hucurat 49/1-4.

Akabe Biati'nda belirlenen Muhacir-Ensar birlikteliği, Allah Resulü (SAV) tarafından kardeşliğe (muâhat)⁴² dönüştürülür. Aslında Medine toplumunun Arap kökenli Evs ve Hazreç adındaki iki kabilesi refah düzeyi çok da yüksek olmayan bir yaşam seviyesine sahip olmasına rağmen, tüm varlıklarını muhacir kardeşleriyle içtenlikle paylaşırlar. İşte bazı ayetler Ensar'ın, kardeş edindikleri muhacirlere karşı iç dünyalarında geçen duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Bu ayetlerden⁴³ anlaşıldığına göre Ensar asla gocunmadan tamamen hasbi olarak özverili bir şekilde elindeki imkânları şehirlerine gelen kardeşleri için seferber etmektedir. Hatta İslam öncesi Arap toplumunda geçerli iltica kurallarına göre başka kabileye sığınan bir mülteci, bir ailenin öz evlatları gibi terekeye mirasçı olabilirdi, aynı durumun devam etmesini engelleyen ve yerine miras için sıhri akrabalığı esas alan ayetin⁴⁴ geldiğini görüyoruz.

Allah Resulü (SAV)'nün Hücre-i Saadet olarak adlandırılan konutuna misafir olarak gelen bedevi kökenli müslümanlar ne zaman gelinip gidileceğinden misafirlikte nasıl bir davranış sergileyeceklerine kadar nazil olan ayetler⁴⁵ ile yönlendirilmişlerdir. Bu arada ev sahibi durumundaki Allah Resulü (SAV)'nün onların uygunsuz tavır ve davranışlarından dolayı sıkıntı çektiği ama bunu dile getiremediği de ifade edilmiştir⁴⁶.

2. Müslüman Münafık İlişkileri

Medine'de, Mekke döneminde görülmeyen bir toplum kesimi olarak, aslında Müslüman olmayan ancak değişik beklentilerle kendilerini Müslüman olarak gösterme ihtiyacı hisseden münafıklarla⁴⁷ karşılaşırız. Bunlar kategorik olarak Müslüman sayıldıklarından toplumun merkezinde yer alıyorlardı. Bunların varlıkları potansiyel olarak bilinmekle birlikte ilk ayrılıkçı tavrı Uhud Savaşı⁴⁸'nda görüyoruz. Bundan sonraki süreçte ise Hudeybiye⁴⁹, Tebük⁵⁰ vb seferlerinde ve Müslüman Yahudi ilişkilerinde karşımıza çıkmaktadırlar.

3. Uluslararası İlişkiler

Müslümanlar Medine'ye hicretten sonra Mekkeli müşriklerle veya onların müttelikleriyle ya da bir şekilde Müslümanların varlığından rahatsız olan güçlerle savaşmak durumunda kalmışlardır. Bu savaşlar genellikle bir savunma savaşı olmakla beraber zaman zaman Müslümanlar kendi güvenlikleri için tehlikeli gördükleri güçlere karşı taarruz harekâtında da bulunmuşlardır. Bu savaşlarda genellikle Müslümanları desteklemek, durumlarını tespit etmek, üzüntü verici hallerinde teselli etmek gibi nedenlerle ayetler nazil olmuştur. Bu ayetler⁵¹ Kur'an'ın genel ilkelerine uygun olarak öncelikle mesaj vermeye matuf ayetler olup, hem ilk muhatap kitle için hem de sonraki nesiller için genel geçer kurallar içermektedir. Bunlardan

⁴² İbn Hişam, *Es-Siretü'n-Nebeviyye* I,354; Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (230/845) İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra I-VIII* (Beyrut: Dâru Sadr, n.d. I, 238).

⁴³ Haşr 9-10

⁴⁴ Enfal 75

⁴⁵ Ahzap 33/53.

⁴⁶ Ahzap 33/53.

⁴⁷ Mâide 5/41.

⁴⁸ Âli İmran, 3/121, 122, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 179.

⁴⁹ Fetih 48/10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20.

⁵⁰ Tevbe 9/38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 90, 92, 98, 99, 100, 101, 117, 118, 120.

⁵¹ Âli İmran, 3/155.

müşriklerle ilgili olanlar Bedir⁵², Uhud⁵³, Hendek⁵⁴, Huneyn⁵⁵ savaşları olup muhataplarına bir Ültimat⁵⁶ mesabesinde bilgiler içeren ayetler de mevcuttur.

Medine'ye hicret, Mekke'ye dönme hedefi taşıyan planlı bir göç hareketiydi⁵⁷. Çünkü Mekke'ye rağmen Arap Yarımadası'nda İslam'ın yayılması kolay olmayacaktı. İşte bu planın gereği olarak Hz. Peygamber gördüğü bir rüya⁵⁸ üzerine Kâbe'yi ziyaret etmek üzere takriben 1400 kişilik Sahabe-i Kiram ile Zilkade 6'da (Mart 628) yola çıkar. Allah Resulü (SAV), Medine'de yaşayan Müslümanlarla birlikte Medine dışında yaşayan bedevilerin de kendilerine katılmalarını ister ancak onların çoğu bu talebe olumlu mukabelede bulunmazlar. Onlar katılmasa da Müslümanların çoğunluğu Hz. Peygamber (SAV)'in önderliğinde bu sefere katılarak Hudeybiye'ye kadar giderler. Ancak Mekkelilerle aralarında ortaya çıkan elçi teâtisinden sonra kaynaklarımıza Hudeybiye Musalahası olarak geçen bir antlaşma yapılarak ziyaret gerçekleşmeden Medine'ye geri dönüş söz konusu olur⁵⁹.

Dönüş esnasında nazil olan ayetlerde bu sefere katılmayanların üretecekleri bahanelerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu ayetlerden öğrendiğimize göre onların üretecekleri bahane "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıyordu" şeklindedir. İşin aslına gelince "Siz aslında Peygamber'in ve inananların bir daha ailelerine dönemeyeceklerini sanmıştınız, bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak eden bir kavim oldunuz."⁶⁰ Ayetler onların üretecekleri bahaneden tutun da işin aslına varıncaya kadar bütün detayları ortaya döküvermiştir. Ayrıca bu seferden sonra onlar, Müslümanların gerçekleştireceği ve bolca ganimet va'd eden Hayber'in fethine katılmak isteyecekler, ancak ilgili ayet⁶¹ ile kendilerine izin verilmeyecektir.

4. Ehli Kitapla İlişkiler

Hz. Peygamber döneminde Ehl-i Kitap tabiriyle daha çok, Arap Yarımadası'nın muhtelif yerlerindeki ve Habeşistan'daki Hıristiyanlar ile Medine'deki Yahudiler kastedilir. Bunlardan Yahudileri ve Hıristiyanları ayrı ayrı ele alalım:

Kur'anda üzerinde en çok durulan kesim Yahudilerdir. Hatta en uzun sure olan Bakara suresi, tamamen bunlardan bahsediyor desek çok da abartmış olmayız. Ayetlerde Hıristiyanların Yahudilere nazaran Müslümanlara karşı daha sempatik⁶² oldukları vurgulanırken Yahudilerle ilgili ayetler genellikle onlara eleştirel yaklaşır. Böyle bir üslubun kullanılmasında Habeşistan ilişkilerinin başat rol oynadığı düşünülebilir. Yahudilere karşı kullanılan oldukça sert tutumun arkasındaki realite ise hiç kuşkusuz Müslüman Yahudi ilişkilerindeki giderek gerginleşen münasebetlerdir. Onların Müslümanlara karşı tepeden bakan

⁵² Âli İmran, 3/13, 123, 125, 126, 127, 128; Enfal 8/5, 6, 7, 8, 9, 41, 42,43, 44, 45,46, 47, 48, 49, 64, 65, 66, 67.

⁵³ Âli İmran, 3/121, 122, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 179.

⁵⁴ Ahzap 33/9, 10, 11, 12, 13, 14,15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

⁵⁵ Tevbe 9/25-26.

⁵⁶ Tevbe 33/1-28

⁵⁷ Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi Hz. Muhammed (SAV)Dönemi*, 222.

⁵⁸ Fetih 48/27.

⁵⁹ İbn Hişam, *Es-Siretü'n-Nebeviyye I*, 776.

⁶⁰ Fetih 48/11-12.

⁶¹ Fetih 48/15.

⁶² Maide 5/82.

kibirli tavırları⁶³ bunda önemli ölçüde etkili olmuştur denilebilir. Aslında Müslümanlar Yahudilere olabildiğince sempatik yaklaşımlarına rağmen, onlar hep kendilerine uzatılan eli iten taraf olmuşlardır. Hatta bu tutumlarında o kadar ileri gitmişlerdir ki, Müslüman toplumun bünyesinde Medine'ye geldikten sonra oluşan münafık kitlenin ortaya çıkmasında en etkili olan kesimin Yahudiler⁶⁴ olduğu söylenebilir.

Hıristiyanlara gelince; bunları Necranlılar, Habeşliler ve Bizanslılar başlıklarıyla ele almak mümkündür:

Necran Hristiyanlarıyla ilgili muhtelif ayetlerde konuyla ilgili iki husus üzerinde durulur. Bunlardan birincisi; Yahudiliği benimseyen kral Zû-nüvas'ın din değiştirme emrine direnenleri ateş çukurlarına atarak işkence etmesiyle ilgili Buruç suresinde geçen ayetler. İkincisi ise Elçiler Yılı'nda Necranlıları temsilen gelen heyet ile Hz. Peygamber arasında geçen diyaloglarda Allah Resulü'ne destek kabilinden gelen Âli İmran Suresi'nin baş kısmındaki ayetler. Bunlarda daha çok Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem ve yakınlarıyla ilgili bilgiler yer almakla birlikte asıl dikkat çekici olan mübâhale ayeti⁶⁵ olarak bilinen karşılıklı lanetleşmeye çağrı yapan ayettir.

Habeş-Müslüman ilişkileriyle ilgili ise, dolaylı olarak bilgi veren ayetler yer almaktadır. Bu ayetlerin bir kısmında Habeş hicretine katılan Müslümanlar övülürken⁶⁶ bir kısmında da Habeşli Hıristiyanlar⁶⁷ takdir edilmektedir.

Müslüman-Bizans ilişkileriyle ilgili Mute ve Tebük olmak üzere önemli iki sefer yapılmıştır. Ancak konuyla ilgili doğrudan malumat ihtiva eden ayetler söz konusu değildir. Bunlardan Tebük⁶⁸ ile ilgili özellikle Tevbe Suresi'nde pek çok ayet yer almaktadır. Ancak bu ayetlerde, taraflardan Müslümanların bu sefere karşı takındıkları tavır ile ilgili konulara değinmektedir. Öte yandan Rum isimli sure de Bizanslılarla ilgili bilgiler içermekle birlikte⁶⁹ bu surede Sasani-Bizans arasında o dönemde cereyan eden savaşlardan bahsedilir.

SONUÇ

Tarih geçmişte yaşanmış olayların sebep-sonuç ilişkileri içinde ve yer-zaman göstererek araştıran bilim dalıdır. Geçmiş vakıaların araştırılması için ulaşılabilen bütün verilerin kullanılması esastır. Hz. Peygamber'in hayatını her yönüyle araştırmayı kendisine uğraş alanı olarak belirleyen siyer ilmi de, öteki kaynakların yanında Müslümanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'i de bir kaynak olarak kullanır. Bu, Allah Resulü'nün hayatta olduğu dönemde bizzat kendisi tarafından kaleme aldırılan bir kaynak olması hasebiyle, güvenilirliği konusunda diğerleriyle mukayese edilemeyecek derecede önemi haizdir. Öte yandan bu kaynakta yer alan ayetler insanüstü bir yaratıcı olan Yüce Allah tarafından gönderilmiştir.

Çalışmamızda siyer ilminin ortaya çıkışı, hangi alanı kendisine araştırma alanı olarak belirlediği, süreç içinde geçirdiği evreler vb. bu ilmin oluşum ve gelişim süreçleri üzerinde

⁶³ Bakara 2/111; Âli İmran 3/24; Maide 5/18

⁶⁴ Haşr Suresi'nin neredeyse tamamı Medine'de Müslümanlarla birlikte yaşayan Benu Nadir Yahudilerinin münafıklarla işbirliği yaparak Müslümanlara karşı koyma planlarıyla ilgilidir.

⁶⁵ Âli İmran 3/24

⁶⁶ Zümer 39/10.

⁶⁷ Mâide 5/83-85.

⁶⁸ Tevbe 9/38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 90, 92, 98, 99, 100, 101, 117, 118, 120.

⁶⁹ Rum 30/1-5.

durulmuştur. Son zamanlarda değişik etkenlerle yeniden gözden geçirilen “Siyer Yazıcılığı” konusunda Kur’an’ın bir kaynak olarak kullanımı ve öteki kaynakların da Kur’an merkezli olarak kullanılması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Çünkü Kur’an-ı Kerim hem ilahi bir vahiy ürünü olmasının yanında aynı zamanda Allah Resulü’nün talimatıyla vahiy katipleri tarafından yazıya geçirilmiştir ve zaman zaman Hz. Peygamber tarafından denetlenmiştir.

Sonuç olarak Kur’an, siyer alanında araştırma yapmak isteyen hem bir Müslüman hem de bir gayr-ı müslim için vazgeçilmez bir ana kaynak durumundadır. Ancak bir tarih kitabı olmaması, maksadının insan yetiştirmek olması gibi nedenlerle tarihi konularda ortaya koyduğu verilerin tam olarak anlaşılabilmesi için öteki kaynaklar ile takviye edilmesi kaçınılmazdır. Konuyla ilgili yazar ve akademisyenlerin zaman zaman muhtelif çalışmalarla gündeme gelen “Siyer Yazıcılığı” konusunda da Kur’an-ı Kerim vazgeçilmez olmalıdır. Böyle olursa bu konuda verilen uğraşların maksadına daha uygun olarak ilerleyeceği ortadadır.

KAYNAKÇA

- Apak, Adem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi Hz. Muhammed (SAV) Dönemi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2011.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Demircan, Adnan. *Siyer*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Derveze, İzzet. *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*. II. Baskı. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.
- Fayda, Mustafa. “Cahiliyye.” *DİA* 7 (1954): 17–19.
- . “Siyer ve Meğazi.” *DİA* 37 (2009): 324–26.
- Hamidullah, Muhammed. *Kur’an-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 1965.
- İbn Hişam. *Siretü İbn Hişam*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1992.
- İbn Hişam, (218/833). *Es-Siretü’n-Nebeviyye*. Edited by Zekkar Süheyl. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1992.
- İbn Sa’d. *Et-Tabakatu’l-Kübra*. Beyrut: Dâru Sadır, n.d.
- İbn Sa’d, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (230/845). *Tabakatu’l-Kübra I-VIII*. Beyrut: Dâru Sadır, n.d.
- Keskioğlu, Osman. *Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim*. Ankara: DİB Yayınları, 1987.
- Özdemir, Mehmet. “Siyer Yazıcılığı Üzerine.” *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 4, no. 3 (June 1, 2007): 129–62.
- Watt, W. M. *Modern Dünyada İslam Vahyi*. Ankara: Hülbe Yayınları, 1982.